

**SECȚIUNEA FORMAREA COMPETENȚELOR
ÎN DOMENIUL ȘTIINȚELOR FILOLOGICE
ATELIERUL CONTRIBUȚII LITERARE**

CZU 81 32.,19”(092)Marcus S.

SOLOMON MARCUS: PLEDOARIE PENTRU „DIALOGUL DISCIPLINELOR”

Diana VRABIE, dr., conf. univ.

*Facultatea de Litere,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Abstract: *An interdisciplinary researcher, involved in various scientific fields, from the mathematical analysis and general topology to linguistics, poetics, semiotics and applications of mathematics in the natural sciences, Solomon Marcus has shown, from the beginning of his career, a deep interest in what regards the problems of education and a strong will in creating the premises for a dialogue of disciplines in the educational system. In the present study we will follow the plea for transdisciplinarity of the researcher, as reflected in his representative works: Singurătatea matematicianului (Mathematician's Loneliness), Copiii sub agresiune (Children under Aggression), Nevoia de oameni (The need for People) etc.*

Keywords: *transdisciplinarity, dialogue, cultural transfer, educational system.*

„Solomon Marcus a militat constant pentru un „dialog al disciplinelor”,
în care fiecare domeniu împrumută idei și concepte de la celelalte.”
(Răzvan Vasile)

Reputat om de știință, academician, profesor universitar, Solomon Marcus (1925-2016) are preocupări științifice variate, de la analiza matematică, informatica teoretică, topologia generală, până la lingvistica matematică, istoria și filosofia științei, poetică, semiotică, construindu-și în timp o solidă carieră internațională și fiind unul dintre reprezentanții importanți ai transdisciplinarității la nivel mondial. A pledat constant pe parcursul activității sale de cercetător pentru dialogul disciplinelor, argumentându-și poziția în toate volumele sale reprezentative: *Lingvistica matematică. Modele matematice în lingvistică* (1963); *Limbaj, logică, filozofie* (1968); *Poetica matematică* (1970); *Semiotica folclorului. Abordare lingvistico-matematică* (1975); *Semiotica matematică a artelor vizuale* (1982); *Arta și știința* (1986); *Moduri de gândire* (1987); *Educația în spectacol* (2011); *Râni deschise* (2012-2015); *Nevoia de oameni* (2015); *Zece nevoi umane* (2015); *Singurătatea matematicianului* (2015); *Copiii sub agresiune* (2016); *Odiseea limbii latine* (2016) etc.

Derivând din discursul de recepție din 2008 de la Academie, volumul *Singurătatea matematicianului* propune, de pildă, o antrenantă istorie conceptuală a matematicii și a rețelelor interdisciplinare pe care aceasta le generează cu literatura, semiotica, cinematografia, artele vizuale, biologia, joncțiune care, în România, se produce în anii '50: „Dezvoltări din direcții foarte diferite fac joncțiunea în a doua parte a anilor '50, aducând într-o albie comună discipline dintre cele mai diverse: lingvistica, psihologia (Chomsky considera lingvistica generativă un capitol al psihologiei cognitive), calculatoarele, matematica, logica și biologia; dar prin teoria informației, în plin elan atunci, s-a făcut legătura și cu fizica, în special cu termodinamica. Inutil să mai adăugăm că filozofia se afla în fața unor provocări fără precedent”. ” [4, p. 15]

Cercetătorul găsește numeroase similitudini între matematică, mituri și literatură, dezvoltând o întregă teorie interdisciplinară: „Numerele, intervalele muzicale și mișcarea corpurilor cerești conduc la ceea ce s-a numit muzica sferelor. Cele cinci tipuri de poliedre regulate puse în evidență de Platon sunt entități la fel de fundamentale ca dreapta, cercul, pătratul și sfera, la Euclid, și fac parte din viziunea lui Platon asupra matematicii ca reprezentare a universului. Le găsim în mituri, în diferitele religii, în simbolismul artelor și în rezultatele fundamentale ale științei.” [4, p. 48].

Sunt devoalate, de asemenea, componentele și funcțiile limbajului matematic, culisele lingvisticii matematice, narativitatea și dramatismul în demonstrația matematică, dar și percepțiile utilitariste asupra matematicii, care o izolează social și cultural, deși matematica, în accepția cercetătorului, este poartă deschisă spre toate celelalte domenii: „Dimensiunea narativă a limbajului matematic este vizibilă în itinerarele de cursă lungă, de tipul demonstrațiilor maratonice care au condus la validarea teoremei celor patru culori, a teoremei lui Fermat, a conjecturii lui Kepler etc.” [4, p. 26]. Este relevantă polifonia textului matematic („Textul matematic este, pe de altă parte, prin excelență polifonic (pentru a folosi termenul propus de Bakhtin). Așa cum în muzică se suprapun două sau mai multe părți vocale sau instrumentale, dezvoltându-se orizontal (prin contrapunct) și vertical (prin armonie), într-un text matematic are loc o colaborare a unor coduri de o mare varietate, date de multiplicitatea componentelor și funcțiilor sale, unele cu accent pe secvențialitate, altele bazate pe transgresarea ei; unele metaforice, altele metonimice; unele continue, altele discrete; unele vizuale, altul sonor” [4, p. 32]), dar și singurătatea matematicii școlare în sistemul educațional: „Amintindu-ne de ceea ce scria revizorul școlar Eminescu despre predarea matematicii în școală și de însemnările lui Spiru Haret, putem conchide că matematica școlară trăiește, de un secol și jumătate, într-o nemeritată singurătate.” [4, p. 9]. Reactualizând dialogul matematicii cu restul lumii, autorul descoperă întreaga semantică a limbajului matematic care-i permite accesarea la universalitate. Este, în fapt, un alt mod de a te raporta la lume, prin transgresarea locului comun al existenței cotidiene, privilegiu suprem oferit de „dubla singurătate” a matematicii: „Matematicianul are nevoie de singurătate pentru a se proteja. Nu este vorba de liniștea necesară oricărei activități intelectuale, ci de faptul că, preluând o anumită întrebare, el o transformă, pentru a-i da un sens.” [4, p. 54]

Cercetătorul se arată indignat față de locul derizoriu pe care îl ocupă astăzi matematica în sistemul educațional, dar și în percepția publică, ignorându-se pe nedrept complexitatea culturală și datele istorice privind potențialul spiritual al matematicii, care ne ajută să înțelegem de unde anume derivă bogăția intelectuală și forța artistică („S-a restrâns educația matematică la o așa zisă funcție utilitară, înțelegând ca un ansamblu de procedee de operare, care ar avea legătură cu problemele practice și cu celelalte discipline. Realitatea este însă alta. Metabolismul matematicii cu celelalte domenii este aproape inexistent în educație, iar viața cotidiană nu de formule are nevoie, ci de deprinderi de gândire în etape, pe care matematica ni le inoculează.” [4, p. 55], capacitatea de seducție a matematicii fiind indubitabilă și constituind un liant autentic cu celelalte discipline.

Plecând de la constatarea că matematica este un mod de gândire cu valoare universală, Solomon Marcus analizează carențele sistemului educațional din România, care ignoră dialogul disciplinelor, devenind convențional și plictisitor: „În măsura în care adolescenții vor învăța să se bucure de frumusețile matematicii, ale științei, ale artei și literaturii și vor simți nevoia de a le frecventa, ei nu vor mai suferi de plictiseală, iar tentația unor activități derizorii, uneori antisociale, va scădea.” [4, p. 66]

Prin readucerea în discuție a „rănilor deschise” ale sistemului public de educație din România, care ignoră sănătatea psihosomatică a copiilor, care descurajează atitudinile interogative, transdisciplinaritatea, volumul *Copiii sub agresiune* va pleda pentru necesitățile reale și drepturile copiilor, pentru libertatea intelectuală a noilor generații, aflate sub agresiunea școlii: „Școala este concepută ca o federație de discipline, fiecare fiind mai degrabă o întreprindere pe cont propriu, decât una în interacțiune cu celelalte. Fiecare dintre aceste discipline livrează un bagaj de cunoștințe concretizat în programe, manuale și alte instrumente, căutând să amplifice mereu și mereu prestația elevilor. Școala este în primul rând a profesorilor, a inspectorilor, a directorilor, a sindicaliștilor și prea puțin a elevilor.” [1, p. 17].

Construit în jurul celor două articole-cheie, „Copiii, sub agresiunea unei școli care le ignoră nevoile și drepturile” și „Ușor cu pianul pe scări”, cu comentariile ce i-au urmat, volumul soamează la o regândire radicală a programelor școlare actuale în cheia unui dialog al disciplinelor: „Matematica și Informatica nu sunt discipline, ci paradigme universale; limbajul, literatura, istoria, geografia, biologia etc., la fel. Nu o împărțire în teritorii delimitate, ci o întrepătrundere, o

rețea de paradigme universale în care trebuie să discernem problemele, evenimentele, întrebările, rezultatele cele mai captivante și să le aducem în atenția noilor generații.” [1, p.144].

Manifestând constant implicare și sensibilitate în domeniul educației, pledând pentru o nouă relație profesor-elev, autorul volumului propune un nou stil al manualelor, prin introducerea spiritului critic, a creativității și a elementului ludic, în măsură să asigure „schimbarea la față” a acestora: „Școala nu poate fi redusă la o întreprindere de prestări servicii, constând în livrarea unor ocupanți de locuri de muncă, locuri al căror profil ar fi suficient să motiveze ce anume trebuie să învețe un școlar. Școala trebuie să dea absolventului sentimentul că viața sa are un sens concretizat într-o armonie perfectă dintre identitatea sa personală și națională și apartenența la cultura europeană și planetară.” [1, p. 17].

Din aceleași rațiuni privind necesitatea „schimbării la față” a sistemului educațional, cercetătorul se va converti în „avocat” al limbii latine, în urma unui proiect de hotărâre care presupunea eliminarea acesteia din programele școlare, ciclul gimnazial. Volumul *Odiseea limbii latine* cuprinde o selecție de articole publicate în perioada 2015-2016, dar și de intervenții televizate, toate conjugate în jurul culturii identitare și, în special, a *patternului* latin. În contextul dezbaterilor privind eliminarea limbii latine din gimnaziu, autorul demonstrează necesitatea păstrării acesteia, subliniind componenta sa comunicativă, culturală și identitară, care asigură perspectiva transdisciplinară: „Cu o programă gândită cum se cuvine, această disciplină merită să fie studiată nu doar pentru ea însăși, ci ea servește cum nu se poate mai bine la înțelegerea altor materii din școală: este baza limbii române și a celorlalte limbi romanice și o bună parte din vocabularul limbii engleze este de origine latină; vocabularul diverselor științe predate în școală este de origine greco-romană, iar înțelegerea lui pe criterii etimologie ar duce și la o bună asimilare; istoria, geografia și religia se sprijină pe noțiuni care se învață în deplin acord cu limbile clasice, iar normele de conduită predate acum în cadrul orele de tipul „educație civică” sunt, de fapt, valorile civilizației greco-romane.” [3, p. 23]

În epoca globalizării este nevoie mai mult decât oricând de menținerea ființei noastre istorice prin apărarea sentimentului identității și a apartenenței la o rădăcină culturală și lingvistică viguroasă. Dar studierea latinei nu este doar o problemă istorică, de atestare a romanității limbii, dar și o necesitate de ordin spiritual, afectiv și funcțional. Acesta este demersul lui Solomon Marcus, îndreptat împotriva tentativelor de distrugere a școlii românești.

Într-un context al comunicării virtuale tot mai acerbe care a schimbat radical dinamica vieții personale, atrăgând izolarea îngrijorătoare a persoanelor în fața calculatorului, Solomon Marcus, prin volumul *Nevoia de oameni* vine să sublinieze tocmai această imperioasă trebuință de interacțiune umană: „Nevoia de oameni care la rândul lor să aibă nevoie de noi ne ajută să dăm un sens vieții. Această nevoie funcționează concomitent cu nevoia de singurătate, care ne permite să reintrăm în joc proaspeți și reîncărcați cu energie.” [2, p. 23]. Apel la „nevoia de oameni”, cartea e și o reverență adusă personalităților cu impact formator din domeniul matematicii, informaticii, antropologiei, filosofiei, literaturii, despre care autorul a scris pe parcursul mai multor decenii. Sunt supuse examenului receptărilor sinuoase ale lui Eminescu, Barițiu și aduse în actualitate nume de matematicieni celebri date uitării, Dimitrie Pompeiu, Traian Lalescu, Octav Onicescu ș.a. Sunt surprinse accepțiile iubirii, dăruirii, jertfei, sursele afectivității, înțelepciunii, mentoratului și ne este deschisă, astfel, o cale de pătrundere în cunoașterea unei filosofii superioare despre ființa umană și spiritul uman pe un fundal al dialogului interdisciplinar.

Bibliografie:

1. MARCUS, Solomon. *Copiii sub agresiune*. București: Editura Spandugino, 2016. 151 p. ISBN 978-606-8401-74-4
2. MARCUS, Solomon. *Nevoia de oameni*. București: Editura Spandugino, 2015. 912 p. ISBN 978-606-8401-45-4
3. MARCUS, Solomon. *Odiseea limbii latine*. București: Editura Spandugino, 2016. 134 p. ISBN 978-606-8401-78-2
4. MARCUS, Solomon. *Singurătatea matematicianului*. București: Editura Spandugino, 2014. 91 p. ISBN 978-606-8401-39-3